

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Hiltunen, M. & Laaksonen, H. (2019) Digitaalisia palveluja omaishoitajille : palvelujen toimivuuden arviointia. TAMKjournal, 5.9.2019.

URL: <http://tamkjournal.tamk.fi/digitaalisia-palveluja-omaishoitajille-palvelujen-toimivuuden-arviointia/>

Digitaalisia palveluja omaishoitajille - palvelujen toimivuuden arviointia

in [Kehittäminen ja soveltava tutkimus](#) · [Sosiaali- ja terveystieteet](#) — 5 syys, 2019

Omaishoidon tukea saavia omaishoitajia on Suomessa noin 46 000, mutta sitovassa hoito- ja huolenpitosuhteessa olevien omaishoitajien määrän on arvioitu olevan noin 60 000. Elämänpiirin kaventuminen ja sen myötä tapahtuva elämänlaadun heikkeneminen on suuri haaste silloin, kun omaishoitajan työ muuttuu sitovammaksi. Omaishoitajien elämälaadun tukeminen onkin keskeistä, jotta he jaksavat jatkaa arvokkaassa työssään. Artikkelissa tarkastellaan Omaishoitajat ja hoidettavat digiaikaan -hankkeen aikana (2017-2018) omaishoitajille tarjottujen digitaalisten palvelujen toimivuutta ja kehittämistarpeita. Tulosten mukaan digitaaliset palvelut toimivat teknisesti pääosin hyvin, mutta ajoittaiset nettiyhteyksien katkeamiset häiritsivät palvelujen käyttäjiä eniten vertaistukiryhmissä. Live-lähetyksissä ja videotallenteissa olisi kehitettävää etenkin äänen laadussa, puheen selkeydessä ja etenemisen rauhallisuudessa.

Kirjoittajat: Mia Hiltunen ja Hannele Laaksonen

Omaishoitaja on henkilö, joka pitää huolta sellaisesta perheenjäsenestään tai muusta läheisestään, joka ei selviä arjestaan ilman toisen henkilön apua. Huolenpidon syynä voi olla sairaus, vammaisuus tai muu erityinen hoivan tarve. (Omaishoitajaliitto). Laki omaishoidon tuesta (937/2005) määrittelee omaishoitajan henkilöksi, joka on tehnyt omaishoitosopimuksen kunnan kanssa. Sitovassa hoito- ja huolenpitosuhteessa olevia omaishoitajia on arviolta noin 60 000, joista noin 46 000 saa omaishoidon tukea. (STM 2014: 2; Sotkanet 2014.) Suuri osa omaisten avusta tapahtuu siis omaishoidon tuen ulkopuolella (Purhonen ym. 2011).

Omaishoitajana toimii yleisimmin eläkkeellä oleva puoliso, mikä omalta osaltaan lisää hoitotaakkaa ja mahdollisuutta altistua suurempiin terveysriskeihin kuin muilla omaishoitajilla. (Kehusmaa ym. 2013.) On tärkeää, että omaishoitaja voi säilyttää kodin ulkopuoliset ihmissuhteet ja saada itselle myös virikkeitä sekä muutakin sisältöä elämään. Artikkelissa arvioidaan omaishoitajille Omaishoitajat ja hoidettavat digiaikaan -hankkeessa testatun yhteydenpito- ja ajanviettepalvelun toimivuutta. Palvelun tavoitteena oli ylläpitää omaishoitajien sosiaalisia suhteita ja ylläpitää elämänlaatua.

Digitaalisia palveluja ikääntyville

Erilaisia digitaalisia palveluja on kehitetty yleisesti vanhusväestölle jo 1990-luvulta lähtien kuten muun muassa turvarannekkeita, liiketunnistimia ja erilaisia ajastimia (Mäki 2011). Yksinäisyyden poistamiseen ja virikkeiden antamiseen on kehitetty Hyvinvointi TV -sovelluksia, joiden kautta ikääntyvillä on mahdollisuus ylläpitää sosiaalisia suhteita ja osallistua vertaistukiryhmiin. Näissä palveluissa keskeisenä tavoitteena on ollut hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantaminen. Esimerkiksi Aktivointi-TV® -palvelussa ikääntyvät iloitsivat eniten viikoittaisista vertaistukiryhmien tapaamisista, joita he innolla odottivat (Laaksonen 2014.). Vaasan kaupungin Alvar-palvelussa kotihoidon asiakkaat saivat teknologian välityksellä kotiinsa kaikkia kuntoutuksen muotoja ja heidän hyvinvointinsa todettiin

lisääntyneen, mutta myös teknisiä haasteita esiintyi (Ritari 2018). Sähköinen etävertaistuki onkin hyvä keino monipuolistaa ja laajentaa verkostoja sekä tuoda palvelut lähelle ihmistä ja niitä tarvitseville (Karisalmi, Tyllinen & Kaipio, 2015,1).

Omaishoitaja ja hoidettavat digiaikaan -hanke

Pirkanmaan liiton rahoittaman Omaishoitajat ja hoidettavat digiaikaan -hanke toteutui ajalla 1.9.2017-30.11.2018 Tampereen ammattikorkeakoulun koordinoimana. Pilottikunnista: Tampereelta ja Lempäälästä osallistui hankkeeseen 20 omaishoitajaa, joille tarjottiin hankkeen aikana virikkeitä ja vertaistukea digitaalisina palveluina. Hankkeeseen osallistuneet omaishoitajat olivat 61-88 -vuotiaita puolisoita, jotka kaikki osasivat entuudestaan käyttää tietokonetta, kännykkää ja älypuhelinia. (Salin & Laaksonen 2019.)

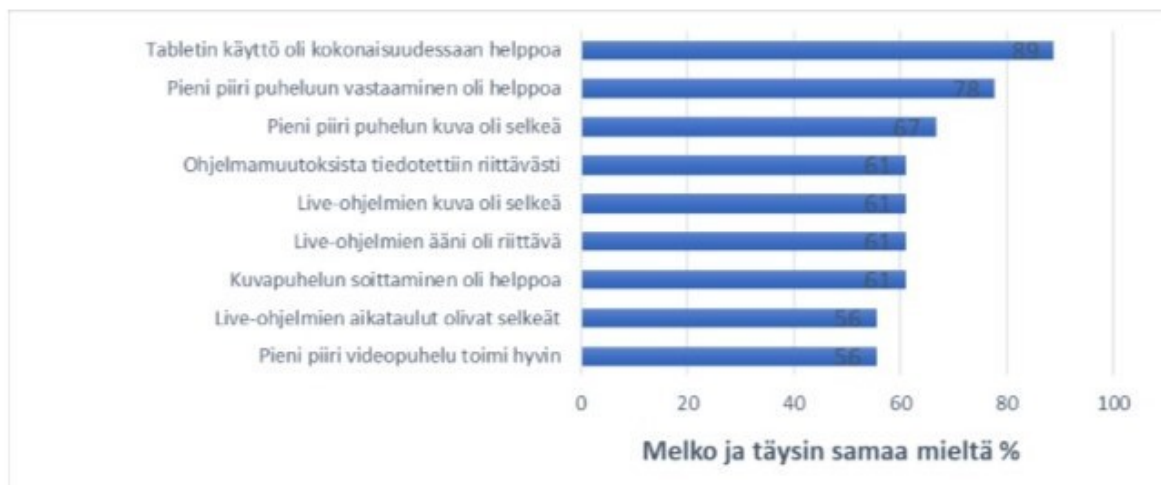
Omaishoitajille tarjottiin hankkeen aikana yhteydenpito- ja ajanvietepalveluja Pieni Piiri Oy:n kehittämän alustan kautta tabletilla sekä Zoom-videoneuvottelupalvelua vertaistukiryhmien tapaamisiin. Omaishoitajat saivat hankkeen kautta laajakaistayhteyden ja tabletin, johon kyseiset sovellukset oli tallennettu. Hankkeen alussa heille annettiin ohjelmien käyttökoulutus ja hankkeen aikana heitä tuki hankkeeseen palkattu koordinaattori. (Salin & Laaksonen 2019.)

Pieni Piiri -sovelluksen kautta omaishoitajilla oli mahdollisuus osallistua viikoittaisiin virikkeellisiin live-lähetyksiin kuten mm. jumppaan. Live-lähetykset kestivät 30 minuuttia. Sovelluksen kautta heillä oli myös mahdollisuus katsoa opiskelijoiden tuottamia lyhyitä videotallenteita (30 kpl) erilaisista aiheista. Artikkelissa tarkastellaan omaishoitajien käyttämien digitaalisten palvelujen teknistä toimivuutta ja palvelujen kehittämistarpeita.

Tabletin käyttö helppoa, yhteyksissä ajoittaisia haasteita

Projektityössä selvitettiin omaishoitajien arvioita digitaalisten palvelujen toimivuudesta ja kartoitettiin kehittämistarpeita. Aineisto (n=19) kerättiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella omaishoitajilta hankkeen lopussa henkilökohtaisella haastattelulla. Kyselylomake sisälsi monivalintakysymyksiä Zoom-palvelusta, Pieni Piiri -laitteesta, live-lähetyksistä ja videotallenteista sekä avoimia kysymyksiä. Tulokset esitetään prosenttijakaumina.

Omaishoitajat (n=19) kokivat tabletin käytön ja puheluun vastaamisen helpoksi, eniten kehittämisen tarvetta koettiin olevan videopuhelun toimivuudessa. Noin 60% vastaajista arvioi live-lähetyksen aikataulut selkeäksi, lähetyksen kuvan selkeäksi ja äänen laadun riittäväksi. Myös kuvapuhelun soittamisen koki helpoksi noin 60 % vastaajista (kuva 1). Live-ohjelmien toteutuksessa ilmeni ajoittain ongelmia nettiyhteyden katkeamisen vuoksi, mikä aiheutti harmia. Live-lähetykset ei toteutunut muutamana kertana laisinkaan, mutta näissä tilanteissa osallistujille tarjottiin ylimääräinen ohjelma muuna ajankohtana.

Kuva 1 Omaishoitajien (n=19) kokemukset Pieni Piiri -palvelusta

Pieni Piiri -sovelluksessa koettiin olevan monta kehittämistarvetta. Sovelluksen videopuheluissa oli mahdollista olla läsnä vain kaksi henkilöä, mistä syystä hankkeeseen ostettiin Zoom-palvelu, jossa saattoivat olla samaan aikaan läsnä kaikki omaishoitajat. Tämä osaltaan lisäsi omaishoitajien turhautumista, kun he eivät saaneet kaikkia digitaalisia palveluja samasta ohjelmasta vaan he joutuivat vaihtamaan ohjelmaa, vaikkakin molemmat olivat samassa tabletissa. Pieni Piiri -videopuhelua tulisi siis kehittää niin, että videopuheluun voisi osallistua vähintään 5-7 henkilöä nykyisen kahden sijasta. Live-lähetysten kohdalla koettiin hankalaksi se, että koordinaattorin tabletin kautta lähettämään tekstiviestiin ei vastaanottaja pystynyt vastaamaan. Myös live-lähetysten aikataulumuutosten tiedottamisessa oli puutteita.

Vertaistukiryhmien tapaamiset toteutettiin Zoom-videopalvelun avulla, jonka kuva koettiin selkeäksi (72%), mutta ohjelman toimivuudessa oli paljon puutteita (78%). Etenkin Lempäälässä ohjelma katkeili vertaisryhmän kokoontumisten aikana. Puolet osallistujista oli sitä mieltä, että palvelu oli helppokäyttöinen, mutta osan mielestä palveluun sisäänkirjautuminen oli alussa hankalaa (39%), koska palvelu oli kokonaisuudessaan englanninkielinen. 72% omaishoitajista osallistui Zoom-vertaistukiryhmään.

Opiskelijoiden tuottamia tietoiskutyypisiä videotallenteita omaishoitajat saattoivat katsoa itselle sopivana ajankohtana, mikä koettiin hyväksi. Omaishoitajista noin 60% arvioi videotallenteiden pituuden sopivaksi ja etenemisen riittävän hitaaksi. Kuvan selkeydessä ja äänessä todettiin kuitenkin olevan vielä kehittämistä, sillä ajoittain ääni ei kuulunut riittävästi. Videolinkit eivät aina toimineet, mutta katselu onnistui kuitenkin hyvin sen jälkeen, kun linkki oli saatu auki (kuva 2). 56% omaishoitajista katsoi videotallenteita. Omaishoitajat toivoivat joihinkin videoihin hitaampaa ja rauhallisempaa esitystapaa sekä riittäväää ääntä ja selkeämpää sanojen artikulointia.

Kuva 2 Omaishoitajien kokemukset videotallenteiden katselusta (n=19)

Kaikista puutteista huolimatta omaishoitajat olivat halukkaita suosittelemaan palvelua muille omaishoitajille ja etenkin sellaisille omaishoitajille, jotka eivät jostain syystä pääse kodin ulkopuolelle esimerkiksi pitkien etäisyyksien takia.

Johtopäätökset

Projektityön tarkoituksena oli kartoittaa omaishoitajille testaamien digitaalisten palvelujen teknistä toimivuutta ja arvioida testattujen palvelujen kehittämistarpeita. Omaishoitajat kokivat tabletin käytön helpoksi, vaikka ajoittaiset nettiyhteyksien katkeamiset live-lähetyksissä ja Zoom-vertaistukiryhmien kokoontumisissa turhauttivat osallistujia etenkin Lempäälän omaishoitajien ryhmässä. Näitä ongelmia kohdattiin myös Aktivointi-TV® -palvelussa (Laaksonen 2014). Zoom-palvelun englanninkielinen sovelluspohja tuotti alussa ongelmia osallistujille. Opiskelijoiden tuottamien videotallenteiden laadussa todettiin olevan kehittämisen tarvetta etenkin äänen käytössä ja puheen selkeydessä sekä sopivan hitaan esittämisrytmien löytämisessä. Ikääntyvän henkilön halua käyttää digitaalisia palveluja vaikuttaa teknologian helppokäyttöisyys ja sujuvuus (Ritari 2018). Kaikista kehittämiskohteista huolimatta omaishoitajat olivat valmiita suosittelemaan palvelua myös muille omaishoitajille.

Lähteet

Karisalmi, N., Tyllinen M., Kaipio, J. 2015. Kohti vertaistuen sähköisiä palveluita: Kyselytutkimus erityislapsipotilaiden vanhemmille. Finnish Journal of EHealth and eWelfare Vol 7 No 2-3 (2015). Luettu 15.4.2019. <https://journal.fi/finjehew/article/view/50901>

Kehusmaa S, Autti-Rämö I & Rissanen P. 2013. Omaishoidon vaikutus ikääntyneiden hoidon menoihin. Yhteiskuntapolitiikka, 78;2: 138 – 151.

Laaksonen, H. (toim.) 2014. Aktivointi-TV® -palvelulla sisältöä ikäihmisten elämään. Vaasa: Vaasan ammattikorkeakoulu. Luettu 15.4.2019 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201702072088>

Mäki, O. 2011. Ikäteknologian kokeilut Suomessa. KÄKÄTE-raportteja 1/2011. Helsinki: Kopio Niini Oy.

Omaishoitajaliitto. 2019. <https://omaishoitajat.fi/>

Purhonen M. 2011. Omaishoitajien oikeudet ja tuen tarve. Teoksessa Kaivolainen, M., Kotiranta, T., Mäkinen, E., Purhonen, M. & Salanko – Vuorela, M. (toim.) Omaishoito – tietoa ja tukea yhteistyöhön. Helsinki: Duodecim.

Ritari, N. 2018. Alvar-palvelu kotihoidossa. Teknologia osana asiakkaan kohtaamista ja kuntoutumista Vaasan kaupungin kotihoidossa. Luettu 15.4.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201904094637>

Salin, S. & Laaksonen, H. 2019. Vertaistukea ja virkistystä. Omaishoitajat ja hoidettavat digiaikaan -hankkeen havainnot. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportteja 116. <https://www.tamk.fi/-/vertaistukea-ja-virkistysta-omaishoitajat-ja-hoidettavat-digiaikaan-hankkeen-havainnot>

STM 2014. Kansallinen omaishoidon kehittämisohjelma. Raportteja ja muistioita 2014:2.

Sotkanet. 2014. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>

Kirjoittajat

Mia Hiltunen, sairaanhoitaja (YAMK), hyvinvointiteknologia, Tampereen kaupunki, mia.hiltunen@tampere.fi

Hannele Laaksonen, yliopettaja, terveysalan johtaminen, Terveyspalvelut, TAMK, hannele.laaksonen@tuni.fi

Kuvituskuva: Jonne Renvall/Tampereen yliopisto